

УДК 821.14'02.82-95. 81'255

Сидір Кіраль

МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ДИСКУСІЇ ПРО ПЕРЕКЛАД «ОДІССЕЇ»

У статті на підставі докладного вивчення архівних та маловідомих опублікованих матеріалів на сторінках часописів «Зоря», «Киевская старина» та ін., письменницького епістолярію проаналізовано мовно-літературну дискусію про переклад «Одіссеї» Гомера П. Ніщинського, у якій взяли участь Т. Зіньківський, В. Вовк-Карачевський, Б. Грінченко та А. Кримський.

Ключові слова: *переклад, дискусія, публіцистика, періодика, літературна мова, епістолярій.*

In the article, based on the detailed study of archival and little-known published materials on the pages of the periodicals «Zoria», «Kievskaja starina», etc., of the writer's epistolarii, a linguistic and literary discussion about the translation of the «Odyssey» of Homer P. Nishchinsky was analyzed, in which T. Zinkivskii, V. Vovk-Karachevsky, B. Grinchenko and A. Krymskii took part

Keywords: *translation, discussion, journalism, periodicals, periodicals, literary language, epistolary.*

Іван Франко у статті «З остатніх десятиліть ХІХ в.» (1901) назвав молоду генерацію письменників (до неї належали Т. Зіньківський і А. Кримський) «продуктивною, роботящою», оскільки та була «гаряче віддана справі просвіти і піддвиження рідного народу», синтезувала «гарячий запал із холодною критикою, рухливість із постійністю», уміла відчуті і заспокоїти «найрізніші народні потреби» [Франко 1984, 41: 514].

В особі Т. Зіньківського тогочасне антиукраїнство мало серйозного, безкомпромісного опонента, а український рух – невтомного борця за повну свободу особистості, народу, нації. Та лише з його смертю суспільність усвідомила непоправність такої втрати: «Згубили ми в покійнику такого діяча, якого, мабуть, не скоро вдруге наживемо – якщо наживемо тільки, – писав Б. Грінченко 06.07.1891 р. О. Кониському. – Доля зробила тут так, як у приказці: «У кого (доньок) сім – то й доля є

всім, а в кого одна – та й тій долі нема». Так і з нашою убогою українською справою сталося!» [Кіраль 2013: 52].

Ю. Шевельов щодо заслуг наддніпрянців у виробленні мови і створенні наукової та перекладацької літератури, про які заявив Б. Грінченко у статті «Кілька слів про нашу літературну мову» (1892), стверджував, що «усі ці люди стояли в перших лавах творців і розроблювачів нової української літературної мови, але становище було таке, що більшість з них об'єктивно якраз проводила, як і Драгоманів, галицькі мовні впливи. В оркестрі грали всі області України, але внаслідок загального політичного становища великоукраїнських земель диригувала цією оркестрою Галичина» [Шевельов 1996: 35]. Серед цих імен і Б. Грінченко, і Ю. Шевельов називають прізвище Т. Зіньківського, який підтримував найтісніший контакт із галицькою періодикою та її співробітниками як читач, як автор, пропагандист і як адресат. Ставлення до цих взаємовпливів було неоднозначним, що відбилося у полеміці з питання, кому належить пріоритет у виробленні наукової мови і мови перекладу з європейських мов.

Варто наголосити й на тому, що Т. Зіньківський, крім слави талановитого публіциста й громадського діяча, мав серед петербурзької української інтелігенції неабиякий авторитет саме як перекладач, досконалий знавець мов. Зокрема, В. Завілейський, приятель Лесі Українки, так відповів їй 31 березня 1890 р. на прохання підшукати реальних працівників на ниві перекладу: «Пришліть список творів до перекладу – люде візьмуться за роботу. Я ще говорив з Зіньківським (Т. Певний) – він знає французьку і німецьку мови і, мабуть, не відмовить допомагати: він дуже охочий писати, якщо треба, то до «дядька Трохима» – він зараз і пише. Нас тут навіть дражнять цим, «запрягли, кажуть, «дядька», а самі й нічого не роблять» [Листи так довго йдуть... 2002: 119].

Т. Зіньківський захоплювався античною літературою, ґрунтовно знав греку й латину. У листі до майбутньої дружини Ганни Сервичківської від 14 жовтня 1886 р. із Черкас він, оповідаючи про підготовку до екстернату на «атестат поспілости» при другій Київській класичній гімназії, зауважує: «Язики мене не лякають. Письменного экзамена в їх не буде,

лиш устний, треба перекладати «історичні оповідання» тільки, а це далеко не те, що значить написати екстемпорале без жадної етимолог[ічної] помилки і без лексикона подолівати Гомера, Геродота і «філософські» трактати Цицерона» [ІР НБУВ Ф.ІІІ. Од. зб. №45218]. А в одному з листів того ж року до В. Кравченка повідомляє, що на іспитах без найменшої помилки прочитав і переклав з латини «Кадм» Овідія, а із греки – Геродота [ІМФЕ Ф.15/4. Од. зб. №264 а, арк. 2 зв.]. Як епіграфи у його творах та статтях часто фігурують вислови античних письменників і мислителів мовою оригіналу. У листах до Б. Грінченка та Г. Сервчиківської він нерідко використовує латинські крилаті сентенції.

Велемовним в аспекті сказаного є прохання Б. Грінченка до Т. Зіньківського у листі від кінця лютого 1887 р. виписати «виразно» по-грецьки та з «дословним перекладом» два вірші з «Іліади» з метою «помістити у будучій повісті моїй по-грецьки». Завдання було виконане швидко й блискуче: «А от і Гомер в щонайточнісіньким перекладі». Т. Зіньківський подає свій «дослівний» переклад рядків «Будет некогда день и погибнет высокая Троя...» українською мовою, про які просив Б. Грінченко, й водночас коментує ці рядки «Іліади» (Петербург, 1829) у перекладі М. Гнідича, російського письменника українського походження: «У Гнедича «высокая» замість «святая Троя». <...> У Гнедича «копыеносца» Пріама переложено дуже добре! Справді, як його переложити: «Народ Пріама, озброєного списом з хорошого ясеню». Скільки треба слів! <...> І «древнього» нема в первотворі: се вже сам добродій Гнідич догадався, що Пріам повинен бути «древній» [«Віддати...» 2004: 64–65]. Цитування Т. Зіньківським уривка з «Іліади» не випадкове, адже він мав намір, як твердив М. Драгоманов, здійснити український переклад цього славетного твору Гомера [Драгоманов 1970, 2: 370].

Для Т. Зіньківського, А. Кримського та І. Франка «Іліада» й «Одіссея» були втіленням мудрості й простоти. У гомерівському епосі їх захоплювала міфологічна старовина, архаїчні вірування, стародавні форми суспільного життя, що дивовижно вписувалися в нову суспільну свідомість новими уявленнями про силу, людський розум. Отож, Т. Зіньківський та І. Франко

прихильно відгукнулися на появу VI пісні «Одіссеї» в перекладі П. Ніщинського, уміщеної в літературному збірнику «Нива» (Одеса, 1885; шоста пісня описує 32-й день мандрів Одіссея та прибуття його до феаків). Так, наприклад, Т. Зіньківський у листі до Г. Сервичківської від 3 лютого 1886 р. радить їй скористатися київською бібліотекою свого приятеля М. Комарова й «прочитати «Ниву» (український альманах), котрого ще ти не читала. Цінне содержиме: «Чортяча спокуса» Левицького і безподобний переклад шостої пісні «Одіссеї» Ніщинського, автора-перекладчика «Антигони». Я коли читав цю пісню, то наче я первотвір у самого Гомера читаю, так безподобно-вірно зміг він віддати пластику і дух оригіналу» [ІР НБУВ Ф. III. Од. зб. № 45238]. Лист свідчить не лише про ґрунтовне знання Т. Зіньківським творчості Гомера, а й про його зацікавлення перекладацькою діяльністю П. Ніщинського.

Варто наголосити, що саме шоста пісня «Одіссеї» надихнула свого часу П. Куліша на написання ідилії «Орися» (1857). І. Франко у рецензії «Нива, український літературний збірник» (1885) також високо оцінив «запахущу квітку старогрецької поезії»: «З-поміж творів поетичних в «Ниві», безперечно, перше місце займає прекрасний переклад шостої пісні Гомерової «Одіссеї», доконаний п. Ніщинським» [Франко 1980, 26: 376]. На його думку, це був неабиякий «поступ супроти «Антигони» Софокла у його виконанні» [Франко 1986, 49: 11]. До речі, про спільність естетичних уподобань Т. Зіньківського й І. Франка свідчить і той факт, що останній із творів одинадцяти письменників «Ниви», як і Т. Зіньківський, також виокремлює «Чортячу спокусу» І. Нечуя-Левицького, яка, попри окремі недоліки, наголошував рецензент, «поражає читача пластикою рисунка, пишнотою красок та міткостею психологічної обсервації <...>; є в ній картини, котрі треба почислити до найкращих перел творчості Левицького» [Франко 1980, 26: 375].

Про шосту пісню «Одіссеї» П. Ніщинського, опубліковану в «Ниві», прихильно відгукнувся також відомий літературний критик, етнограф, мистецтвознавець В. Горленко (Киевская старина, рубр.: «Бібліографія», підруб.: «Малорусскія літературныя новинки 1885 года». – 1885. – Т. XIII

(декабрь). – С. 699–702; *підп.*: W). Він, як І. Франко, доречно зауважив, що П. Ніщинський ще до виходу «Ниви» привернув до себе увагу критиків та літераторів перекладом «Антигони» Софокла («точном, но несколько суховатом, попадались изредка маленькие увлечения и неловкости»), а тому небезпідставно пророкував авторові, що «полный перевод «Одиссеи», равный по достоинству напечатанного отрывка, поставил бы его в украинской словесности на очень почетное место» [Киевская старина 1885: 700]. У шостій пісні, зазначив критик, у «прекрасных гекзаметрах «Одиссеи» не заметно усилия; стих свободен и лёгок, в языке нет ни одного натянутого оборота и, что важнее всего, передан превосходно общий дух великого произведения древности, та спокойная ясность, та возвышенная красота, которыми, как лучами солнца, насквозь пронизано создание «всевидящего слепца» [Там само: 700–701]. Також В. Горленко на підставі згаданого перекладу саме українською мовою сміливо й упевнено висновує, що «юношеская простота древней культурной жизни» на відміну від сучасної західноєвропейської, зокрема поезії, більш придатна для «передачі на малорусский язык» [Там само: 701]. Згадка тут про В. Горленка не випадкова, оскільки Т. Зіньківський познайомився з ним під час побутування у Києві у червні 1886 р., коли мешкав у родині М. Комарова, а згодом бачився і в Петербурзі. Наприклад, О. Лотоцький у спогадах «Сторінки минулого» нотує, що в Петербурзі ще за часів М. Костомарова утворився український гурток, на зібрання якого, тобто «старшої громади» «української колонії», приходив і В. Горленко, а з молодших – Т. Зіньківський [Лотоцький 2003: 639, 641].

Як бачимо, оцінки В. Горленка й Т. Зіньківського щодо відтворення П. Ніщинським загального «духу» оригіналу майже збігаються. Зрештою, коли за сприяння М. Комарова та О. Кониського рукопис повного перекладу «Одіссеї» П. Ніщинського потрапив з Одеси до рук І. Франка і за його сприяння був опублікований у Львові, то в невеличкій замітці про «Одіссею» у газеті «Kurier Lwowski» (1890) він також зауважить, що «переклад мусить відзначатись розумінням мови і духу оригіналу», має бути «справді мистецьким», однак з «причини недбалства» та «поспіху перекладача»

«зустрічаємо безліч невдалих висловів, русизмів і полонізмів», які в подальшому можна виправити й тоді «цей переклад буде однією з найгарніших окрас української літератури» [Франко 1980, 27: 337]. Така однастайність думок трьох критиків про переклад «Одіссеї» свідчить не лише про усвідомлення ними знаковості цієї події в історії української культури, а й про ґрунтовне знання «первотвору» та його перекладів у російській та зарубіжній літературі.

Перекладацька діяльність П. Ніщинського привернула увагу Т. Зіньківського не випадково, оскільки він, як постійний читач «Зорі», не міг не відреагувати на вміщену тут розлогу статтю-рецензію І. Франка «Антігона. Драматична дія Софокла (З грецького переклав Петро Ніщинський, Одеса, 1883)». У ній відзначено, що П. Ніщинський «поклав собі за ціль не тільки перекласти, а й спопуляризувати величну драму Софокла, і се буде для нього найбільшою похвалою» [Франко 1980, 26: 309], а перекладами окремих найкращих уривків показав себе «великим знавцем духу нашої і старогрецької мови» [Франко 1980, 26: 313]. Однак, на думку І. Франка, переклад П. Ніщинським деяких «стихів дуже далекий від оригіналу і декуди й зовсім невірний», «водянистий» [Франко 1980, 26: 310]. На ці недогляди згодом зверне увагу й Т. Зіньківський у рецензії про переклад П. Ніщинського «Одіссеї» Гомера. Варто наголосити й на тому, що названу вище рецензію І. Франка уважно прочитав Б. Грінченко, про що свідчать його позначки на полях комплекту «Зорі» (зберігається у фондах НБУ ім. В. Вернадського): поміткою «NB» він виокремив рядки, цитовані вище. Принагідно зауважимо, що Ю. Микитенко, аналізуючи перекладацьку рецепцію «Одіссеї» в українській літературі, твердить, що сам І. Франко, як і його попередники, «так і не досягли рівня П. Ніщинського в галузі перекладу античних творів» [Микитенко 1993: 9–10].

У листі до Олени Пчілки від 4 січ. 1886 р. І. Франко, зауваживши про недосконалість її перекладу «Пігмаліона» Овідія, застерігав адресатку не «потратити лишньої праці над Гомером, на котрого зовсім удачний переклад у нас ще, мабуть, час не прийшов» [Франко 1986, 49: 11]. Він покладав неабиякі надії щодо втілення в життя цієї мрії саме на П. Ніщинського,

який виконав «майстерський переспів» Софокла [Франко 1980, 26: 376] й був тоді «один до сього діла у нас спосібний, коли б тільки трохи вірніше держався оригіналу і не давав нам «українізованого» Гомера», як це було при перекладі «Антигони» [Франко 1980, 26: 376]. Згадаймо у цьому контексті й той факт, що, дізнавшись про долю рукопису «Одіссеї» в перекладі П. Ніщинського, І. Франко навіть просив М. Драгоманова вплинути на одеситів, яким запропонував видати цей переклад своїм коштом. Видання творів античних авторів, наголошував він у листі до М. Драгоманова від 1 березня 1889 р., загалом «для нас дуже пожадане, вже хоч би для того, що у нас читають їх по гімназіях». Щодо перекладу «Одіссеї» П. Ніщинського, наголошує адресант, то її залюбки сприймає простий люд, адже він сам «колись розказував її з пам'яті в селі через кілька вечерів», а односельці залюбки слухали оратора й «сходилась майже ціла наша слобода, чоловік по 30 і більше, старих і молодих, і відірватись не могли». Навіть у в'язниці І. Франко переказував «Одіссею» арештантам, а тому «добре знав, яке вона вражінє робить» на людей [Листування Івана Франка 2006: 312].

Отже, і Т. Зіньківський, й І. Франко захоплено сприйняли появу першої частини «Одіссеї» Гомера в українському перекладі П. Ніщинського (Львів, 1890) – про це свідчать і рецензії (пор.: Правда. – 1891. – Т. I. – Вип. II (лютий). – С. 123–129; *нідп.* : Трохим Зьвіздочот), і оцінки, висловлені обома діячами в приватному листуванні. Адже для класичної Греції Гомер був символом культурної і духовної єдності, свідченням спільних джерел, спільного минулого і, що найголовніше, спільних загальнолюдських ідеалів. Проекція на Україну, роздроблену кількома імперіями, з її кобзарями-рапсодами була більш ніж прозорою, і це, зрозуміло, не могло не приваблювати Т. Зіньківського й І. Франка.

Цей перший повний гекзаметром зроблений переклад «Одіссеї» П. Ніщинського критика зустріла дуже прихильно, зокрема й поза межами України. Так, наприклад, М. Комаров республікує в журналі «Зоря» в перекладі українською мовою замітку про це видання, уміщену в липневому числі «Русской мысли» за 1890 р. Дописувач свідомо акцентує увагу читача

на тому факті, що цей часопис належить до «видатніших і найбільше розповсюджених <...> в Росії», яких натовді було дуже обмаль. Згаданий журнал, і на цьому М. Комаров особливо наголошує, «згромадив коло себе <...> найкращі літературні сили» і є чи не єдиним «органом поступовців», що не раз виявляв «прихильність до нашої національної справи», та «ставав в <ї> обороні». У замітці також йшлося про те, що редакція журналу визнавала надто важливий для нас факт, а саме: на ниві перекладу українці досягли значних успіхів і цим засвідчили, радо зауважує М. Комаров, поділяючи думку редакції «Русской мысли», спроможність самостійного розвитку української мови. Це підтвердив і переклад «Одісеї», мова якого, зазначалося в російському часописі, «чиста, свіжа, щиро народна і дуже близько, а місцями цілком дослівно переказує оригінал» (Зоря. – 1890. – Ч. 21. – 1(13) падолиста. – С. 331; підп. : М.Комар).

Зважаючи на цю замітку та на опубліковану рецензію І. Кокорудза (Зоря. – 1890. – Ч. 22. – 15 (27) падолиста. – С. 349–350), у яких появу «Одісеї», вперше перекладену українською мовою, «справедливо <...> піднесено по часописах, яко велике придбанне для нашого письменства» [Писання 1896, 2: 314], Т. Зіньківський свідомо оминає все «цінне і хороше» у цій праці, а зосереджує увагу лише на спостережених ним «хибах» і робить докладний фаховий лінгвостилістичний розбір перекладу. Всі огріхи об'єднано у три групи: «До першої належать дескілько слів чи виразів, що так би сказав, українізують «Одісею», або надають чужу барву їй, коли вона мусить зоставатись чисто грецька. До другої частини я лічу не вельми точні переклади грецького первотвору. В третю частину я зв'язу помилки супроти мови української, московської, церковної і письменної барви» [Писання 1896, 2: 314]. На окремі слабкі місця перекладацької практики П. Ніщинського ще до появи рецензії Т. Зіньківського звертали увагу, як уже згадано вище, І. Франко й В. Горленко. Вказуючи, як і Франко, на русизми та полонізми в перекладі П. Ніщинського, петербурзький рецензент виступав за використання власне української лексики, здатної відтворити дух оригіналу.

У дописі до «Правди» «Замітка бібліографічна Трохима Звіздочота про «Одіссею» в перекладі Ніщинського», уміщеного в рубриці «Літературні замітки» (Правда. – 1891. – Т. I. – Вип. III (марець). – С. 190–194; *підп.*: А. Хванько) А. Кримський зневажливо покепкував з Т. Зіньківського, відзначив, зокрема, що його стаття «дихає бажанням одцуратися усіх рідних наших слів і виразів, якщо вони схожі з російськими» (Правда. – 1891. – Т. I. – Вип. III (марець). – С. 191). О. Лотоцький, який певний час доглядав у Києві за хворим Т. Зіньківським, згадував, що це прикро вразило Т. Зіньківського, адже «такої тенденції, розуміється, не було у Зіньківського <...>. Зав'язалася з того приводу полеміка, – в оборону З[іньківсько]го виступив Кониський, – але кінця її З[іньківськи]й вже не дждався» [Лотоцький 1932: 66]. У дискусію вступив і В. Н. Вовк-Карачевський (1834–1893), український громадський діяч, перекладач, старогромадivecь, публіцист, який у розлогодому листі від 15 квітня 1891 р. до редакції «Правди» [Вовк-Карачевський 1891: 330–336] різко відповів на закиди Кримського щодо «мовного пуризму» Т. Зіньківського, чого в рецензії насправді не було.

В. Вовка-Карачевського у замітці А. Кримського особливо обурило «нахил трошки поглузувати тоді навіть, коли річ ведеться про справи зовсім поважні» [Вовк-Карачевський 1891: 330]. Т. Зіньківський, справедливо заявляв дискусію, зміг би в питаннях української мови «ще повчити д. Хванька, якби схотів» [Вовк-Карачевський 1891: 331]. Опонент Т. Зіньківського попри суб'єктивізм щодо сприйняття рецензії Т. Зіньківського, все-таки визнавав його «великим патріотом», що «дуже любить рідну мову і через те бажає її очистити» від чужорідних слів (Правда. – 1891. – Т. I. – Вип. III (марець). – С. 194). На жаль, передчасна смерть Т. Зіньківського завадила йому відповісти на «глузливі» й «зарозумілі» закиди його критика. На відміну від Т. Зіньківського й І. Франка, А. Кримський твердив, що в перекладі П. Ніщинського «сливе нема ні москалізмів, ні полонізмів» [Там само]. Однак на їх наявність у перекладі «Одіссеї» П. Ніщинського вказують і сучасні авторитетні перекладознавці та мовознавці. Так, Ю. Микитенко слушно наголошує на тому, що «не з усіма

зауваженнями можна погодитись із відстані у 100 років розвитку української літературної мови, але здебільшого Звіздочот Трохим має рацію» [Микитенко 1993: 47].

У липневому випуску «Правди» за 1891 р. з'явилася полемічна відповідь А. Кримського на згаданий лист В. Вовка-Карачевського (Правда. – 1891. – Т. III. – Вип. VII (лип.). – С. 50–51), у якому автор досить різко й самовпевнено заявив, що Т. Зіньківський «не подякує своєму (певне непроханому) оборонцеві і навряд чи схоче підписатися під оборонами такого сорту» (Правда. – 1891. – Т. III. – Вип. VII (лип.). – С. 50). Насправді ж незадовго до смерті Т. Зіньківський писав О. Кониському з Бердянська, щоб той подякував В. Вовкові-Карачевському за відповідь А. Кримському, оскільки вважав цю «оборону» доречною і справедливою (Зоря. – 1891. – Ч. 14. –15 [27] лип. – С. 274).

На захист Т. Зіньківського став також Б. Грінченко. А. Кримський у статті «Наша язикова скрута та спосіб зарадити лихови» (Зоря. – 1891. – Ч. 24. – 15 (27) груд. – С. 472–476; підп.: А. Хванько; про Т. Зіньківського на с. 474) у контексті дискусії про наявність «полонізмів та москалізмів» у творах галицьких та східноукраїнських письменників дорікнув своїм опонентам, що «українці (але не українофіли), не знаючи мови галицьких часописів, все-таки легше розуміють Франка, ніж писання таких українських пуристів, як Трохима Звіздочота» [Кримський 1973, 3: 12]. Б. Грінченко вважав цю статтю «нетактовною з багатьох боків» і читав її зі «злістю», про що писав у листі до А. Кримського від 21 січня (2 лютого н.ст.) 1892 р. З цього приводу він пригадав виступ А. Кримського проти Т. Зіньківського: «Ви чомусь не любляєте тих, кого Ви звете «пуристами», і знов, напр[иклад], не забули шпигонуги бідолашного покійного [Т.] Зіньківського (Т. Звіздочота). Я згадую Вашу одмову на його уваги про «Одіссею». Ви там трактуєте його яко такого, що в українській мові ледві-ледві письма знає» [Епістолярна 2005, 1: 56–57]. З таким безпідставним твердженням Б. Грінченко не погоджувався. Він зауважив, що Т. Зіньківський насправді був людиною «широкої освіти взагалі і добрих філологічних знаннів зосібна», зокрема уважно студіював твори українських письменників, полишив

«невикінчену, на жаль, українську граматику», ніколи не був «мовним пуристом», але водночас намагався «держатися в своїй мові певних українських форм», добре знав не лише народну мову, а й праці мовознавців [Епістолярна 2005, 1: 57, 62–63]. Замітку А. Кримського про Т. Зіньківського Б. Грінченко вважав «опріче двох-трьох певних уваг, – і неправдивою, і (найголовніше) несправедливою» [Там само: 62; лист до А. Кримського від 8 (20) берез. 1892 р.].

Згодом А. Кримський визнає, що поява рецензії Т. Зіньківського «*піділляла оливи в огонь*» саме тоді, коли в його голову «потроху, непомітно, крадькома залазило <...> боязливе питання: “Та чи існує українська мова?”», адже на той час лише «в російській та чужоземській науці» він «знаходив світло». Отож, писав він Б. Грінченкові 29 липня 1892 р., що рецензія Т. Зіньківського видалася йому тоді такою, яка «дихала ненавистю до слів, схожих із російськими, хоча ті слова вживаються самим народом», а тому зопалу й зачислив його до тих українофілів, які «постановили собі метою переформатувати живу мову українського народу! тим-то вони силуються знищити quasi-російські слова, яких вживає народ» [Епістолярна 2005, 1: 103–104]. До речі, А. Кримський невдовзі у тій же «Правді» (1891. – Т. I. – Вип. 1 (січ.). – С. 45–47; *підп.*: А. Хванько) опублікує вірш «Новітнє козацтво», який справді «дихає ненавистю» й гнівно засуджує відступництво, зречення від рідної мови, особливо тих українців, які, перебуваючи на службі в російській армії (найефективніша форма «обмоскалення» українців), заради власної вигоди зневажають українську пісню, цураються свого роду, послуговуються мовою «тії кацапні». З глибоким душевним болем він апелює до «невидющих, темних братів», які не розуміють того, що вони, забуваючи героїчну «славу колишньої України», самі себе «грабують» і сприяють тому, що «пошесть, московська чума» знищить українське слово, наші традиції й звичаї.

Перебуваючи 1902 р. у Москві, А. Кримський просить В. Гнатюка надіслати львівське видання творів Т. Зіньківського до бібліотек Лазаревського інституту східних мов та етнографічного відділу Імператорського Товариства любителів природознавства, антропології й етнографії при

Політехнічному музеї [Епістолярна 2005: 329–330]. Отож мав рацію видатний український історик О. Лотоцький, коли писав, що критична замітка на рецензію Т. Зіньківського була *«утвором тодішньої палкої вдачі молодого Кримського»* [Лотоцький 1932: 66]. Згодом А. Кримський визнає помилковість своїх максималістських «молодих» зауваг не лише щодо Т. Зіньківського. Так, наприклад, у некролозі про М. Драгоманова згадував, що, будучи 20-літнім студентом, у «нешанобливих» судженнях про покійного він так *«розперезався»*, що *«й забув всяку пристойність»*, коли виступив проти *«общеруськості» «поважного вченого професора»* [Кримський 1972, 2: 635]. Варто зауважити, що Т. Зіньківський та А. Кримський були не лише опонентами, а й однодумцями, зокрема щодо упередженої критики праці Ом. Огоновського «Історія літератури руської» російським академіком, почесним членом НТШ О. Пипінім на сторінках «Вестника Европы» [Пыпин 1890: 241–274], а також у деяких питаннях про націєтворчу роль української інтелігенції в духовому житті народу.

«...Віддати зумієм себе Україні»: Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком / вст. ст., археограф. передм., упорядкув., комент., прим., підгот. текстів, покажчики, додатки, добір ілюстр. матеріалу С. С. Кіраля. – К.; Нью-Йорк, 2004. – 520 с.

Вовк-Карачевський В. Лист до редакції «Правди» від 15 квітня 1891 р. з Києва [підп.: *К-без-О*] / В.Вовк-Карачевський // Правда. – 1891. – Т. II. – Вип. V. – С. 330–336.

Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці у 2-х т. – К. : Наук. думка, 1970. – Т.1. – 528 с.; Т.2. – 593 с.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. – Ф. III. – Од. зб. 45218, 45238.

Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського. – Ф. 15/4. Од. зб. №264 а, арк. 2 зв.

Кіраль С.С. Михайло Возняк як першопублікатор листів Бориса Грінченка й Трохима Зіньківського [републ. ст. М. Возняка «Матеріали до історії українського письменства XIX в. : З листування Бориса Грінченка й Трохима Зіньківського з Олександром Кониським»] / С.С. Кіраль // Борис Грінченко – відомий і невідомий : Матли щорічних Грінчен. читань, 5 груд. 2012. – К. : [Київ. ун-т ім. Б.Грінченка], 2013. – С. 32–58.

Кочур Г. Езоп українською мовою / Г.Кочур // Всесвіт. – 1962. – № 5. – С. 98–99

Кримський А. Твори у 5-ти т. / А. Кримський. – К. : Наук.думка, 1972. – Т. 2. – 718 с.; 1973. – Т. 3. – 510 с.

Листи так довго йдуть... Знадоби архіву Лесі Українки в Слов'янській бібліотеці у Празі / упоряд., передм. та приміт. С. Кочерги, післям. О. Сліпушко. – К. : Вид.центр «Просвіта», 2003. – 308 с.

Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / за ред. І. Вакарчука, Я. Ісаєвича. – Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 564 с.

Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. – Варшава, 1932. – Ч.І. – 277 с.

Лотоцький О. Українська колонія в Петербурзі / О. Лотоцький // Хроніка 2000. – Вип. 55–56. – К., 2003. – С. 638–806.

Микитенко Ю. О. Від «Слова» до «Іліади»: Петро Ніщинський – перекладач: літ.-крит. нарис. – К.: Дія, 1993. – 57 с.

Пытин А. Особая история русской литературы». – 1890. – Кн. 9-я (сент.). – С. 241–274.

Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941 рр.) у 2-х т. – К. : Ін-т сходознавства ім. А.Кримського НАН України, 2005. – Т. 1 (1890–1917 рр.). – 500 с.

Писання Трохима Зіньківського. Зредагував та життєпис написав Василь Чайченко. Кн. перша (с портретом авторовим). Друк. під доглядом К.Паньківського. – Л., 1893. – 247 с.; Кн. друга. – 1896. – 324 с.

Франко І. Антігона. Драматична дія Софокла (з грецького переклав Петро Ніщинський, Одеса, 1883) / І.Франко // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 26. – С. 307–316.

Франко І. Нива, український літературний збірник (Одеса, 1885 року) / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 26. – С. 374–379.

Франко І. Гомерова «Одіссея» / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 27. – С. 337.

Франко І. З остатніх десятиліть ХІХ в. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1984. – Т. 41. – С. 471–530.

Франко І. Лист до Олени Пчілки від 4 січня 1886 р. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 49. Листи (1886–1894). – С. 8–11.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. – Львів; Нью-Йорк, 1996. – 188 с.

REFERENCES

«...Viddaty zumiiem sebe Ukraini» (2004): Lystuvannia Trokhyma Zinkivskoho z Borysom Hrinchenkom. – Kyiv; Niu-Iork. (in Ukrainian)

Vovk-Karachevskiy, V. (1891). Lyst do redaktsii «Pravdy» vid 15 kvitnia 1891 r. z Kyieva [pidp.: K-bez-O]. *Pravda*. Vol. II. Vyp.V. pp. 330–336. (in Ukrainian)

Drahomanov, M. (1970). Literaturno-publitsystychni pratsi u 2-kh t. – Kyiv: Nauk.dumka. (in Ukrainian)

Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. Vernadskoho. – F.III. – Od. zb. 45218, 45238. (in Ukrainian)

Institut mystetstvoznavstva, folkloru ta etnologii MFE im. M. Rylskoho. – F.15/4. Od. zb. №264 a, ark. 2 zv. (in Ukrainian)

Kiral, S.S. (2013). Mykhailo Vozniak yak pershopublikator lystiv Borysa Hrinchenka i Trokhyma Zinkivskoho. In: Borys Hrinchenko – vidomyi i nevidomyi : Mat-ly shchorichnykh Hrinchen. chytan, 5 hrud. 2012, pp. 32–58. Kyiv : [Kyiv. un-t im. B.Hrinchenka]. (in Ukrainian)

Kochur, H. (1962). Ezop ukrainskoiu movoiu. *Vsesvit*. (5), pp. 98–99 (in Ukrainian)

Krymskyi, A. (1972). Tvory u 5-ty t. Kyiv: Nauk. dumka (in Ukrainian)

Lysty tak dovho ydut... Znadoby arkhivu Lesi Ukrainky v Slov'ianskii bibliotetsi u Prazi (2003). Kyiv: Vyd. tsentr «Prosvita». (in Ukrainian)

Lystuvannia Ivana Franka ta Mykhaila Drahomanova (2006) / za red. I. Vakarchuka, Ia. Isaievycha. Lviv: LNU im. I. Franka. (in Ukrainian)

Lototskyi, O. (1932). Storinky mynuloho. Varshava. Ch.I. (in Ukrainian)

Lototskyi, O. (2003) Ukrainska koloniia v Peterburzi. *Khronika 2000*. Vyp. 55–56, pp. 638–806. Kyiv. (in Ukrainian)

Mykytenko, Iu. O. (1993). Vid «Slova» do «Iliady» : Petro Nishchynskiy – perekladach : lit.-kryt. narys. Kyiv : Diia. (in Ukrainian)

Pypin, A. (1890). Osobaia istoriia russkoi literatury». Kn. 9-ia (sent.), pp. 241–274. (in Russian)

Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890–1941 rr.) u 2-kh t. (2005). Kyiv: In-t skhodoznavstva im. A. Krymskoho NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

Pysannia Trokhyma Zinkivskoho (1893, 1896). Zredaktuvav ta zhyttiepys napysav Vasyl Chaichenko. Kn. persha (s portretom avtorovym). Lviv. (in Ukrainian)

Franko, I. (1980). Antihona. Dramatychna diia Sofokla (Z hrets'koho pereklav Petro Nischyns'kyj, Odesa, 1883). In: Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 26, pp. 307–316. Kyiv : Nauk. dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1980). Nyva, ukrains'kyj literaturnyj zbirnyk (Odesa, 1885 roku). In: Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 26, pp. 374–379. Kyiv : Nauk. dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1980). Homerova «Odiseia». In: Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 27, pp. 337. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1984). Z ostatnikh desiatylyt' XX v. In: Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 41, pp. 471–530. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)

Franko, I. (1986). Lyst do Oleny Pchilky vid 4 sichnia 1886 r. In: Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 49. Lysty (1886–1894), pp. 8–11. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)

Shevelov, Yu. (1996). Vnesok Halychyny u formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy. Lviv; Niu-York. (in Ukrainian)

Sydir Kiral

LANGUAGE AND AESTHETIC VIEWS OF FRANKO IN THE CONTEXT OF DISCUSSIONS ABOUT TRANSLATION OF “ODYSSEY”

T. Zinkivskii and I. Franko appreciated the appearance of the VI song of «Odyssey» in the translation of P. Nishchinsky, since they realized the importance of the translations of masterpieces of world literature for the intellectualization of the Ukrainian language.

In review of the translation of the «Odyssey» by P. Nishchinsky, T. Zinkivskii carried out his detailed professional linguistic analysis, focusing heavily on the miscalculations. It is noteworthy that I. Franko and V. Gorlenko pointed out the individual mistakes in this translation before the review of T. Zinkivskii was published. Among other things, they pointed out on Russian words and polish words, and noted the need to use Ukrainian vocabulary that could reproduce the spirit of the original.

A. Krymskii expressed a negative assessment of the review by T. Zinkivskii. V. Vovk-Karachevsky and B. Grinchenko defended T. Zinkivskii's position. V. Vovk-Karachevsky refuted A. Krymskii's criticisms of «linguistic purism» by T. Zinkivskii, which in reality was not in the review. At the same time, B. Grinchenko stressed that T. Zinkivskii actually had solid philological knowledges, never been a «linguistic purist», tried to adhere to specific Ukrainian forms, he knew well not only the national language, but also the works of linguists.

T. Zinkivskii and A. Krymskii were not only opponents but also like-minded people, in particular, in some questions about the nation-building role of the Ukrainian intellectuals in the spiritual life of the people.

Статтю отримано 10.08.2016